

11/01/the-commander-in-chief-of-ukraines-armed-forces-on-how-to-win-the-war

3. Макінтайр Е. Після чесноти: дослідження з теорії моралі. Київ : Дух і літера, 2002. 438 с.

4. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Київ : Основи, 2001. С. 83.

5. Jonas H. The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age. Chicago: University of Chicago Press, 1984. 263 p.

6. Kellner D. American Nightmare: Donald Trump, Media Spectacle, and Authoritarian Populism. Rotterdam : Sense Publishers, 2017. 280 p.

7. Weber M. The Theory of Social and Economic Organization. Glencoe, IL: Free Press, 1947. 436 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-5>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЕЛІТ І ГРОМАДЯН: ФІЛОСОФІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Дмитренко М. Й.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін*

*Навчально-науковий інститут цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України
м. Черкаси, Україна*

Війна в Україні оголила глибинні моральні й філософські виміри суспільного буття. Вона стала радикальним випробуванням не лише для держави як політичного інституту, а й для ціннісних основ українського суспільства – для справедливості, гідності, відповідальності. Саме в умовах екзистенційної загрози, коли зникають звичні соціальні опори, постає потреба переосмислення природи відповідальності – як особистої, так і колективної. Особливе значення у цьому процесі має відповідальність еліт – політичних, культурних, духовних – перед громадянами, а також відповідальність самих громадян перед суспільством і державою.

Філософія справедливості завжди була тісно пов'язана з ідеєю відповідальності. Від античних концепцій Платона і Арістотеля до етичних побудов І. Канта, Дж. Ролза чи П. Рікера – справедливість осмислюється як моральний порядок, у якому індивіди визнають

взаємну залежність і рівність у гідності. У контексті війни ця філософська проблема набуває практичного змісту: справедливість стає мірилом довіри між владою і суспільством, між тими, хто приймає рішення, і тими, хто несе їх наслідки.

У часи війни влада перевіряється не лише на ефективність, а й на моральну легітимність. Як підкреслює Пол Рікер, влада, що не підкріплена етичною відповідальністю, перетворюється на насильство, навіть якщо формально спирається на закон [9, с. 274]. Для українських політичних та інтелектуальних еліт це означає: кожне рішення має бути не лише раціонально обґрунтованим, а й морально виправданим перед народом.

Відповідальність еліти в умовах війни передбачає усвідомлення власної ролі як служіння, а не привілею. Це етичний імператив, що апелює до кантівського принципу обов'язку: діяти так, щоб власна поведінка могла стати загальним законом [2, с. 68]. У цьому сенсі українська еліта має бути носієм прикладу – чесності, послідовності, жертвовності. Її моральна сила стає фактором суспільної стійкості.

Сергій Кримський підкреслював, що духовне лідерство не вимірюється владою чи статусом, а здатністю «нести сенси» у ситуації хаосу [3, с. 147]. Саме така еліта – еліта сенсу, а не споживання – є основою морального відродження нації. Вона має формувати горизонт довіри, у якому справедливість постає не лише як соціальний принцип, а як духовна умова солідарності.

Якщо відповідальність еліти полягає у моральному служінні, то відповідальність громадян – у готовності до співдії, співпереживання та участі. Війна актуалізувала феномен громадянського суспільства в його справжньому, екзистенційному сенсі: мільйони людей стали учасниками спільного морального зусилля – захисту країни, допомоги, волонтерства, інформаційного спротиву.

Еріх Фромм у праці «The Revolution of Hope» наголошував, що справжня надія не є пасивним очікуванням, а активною формою відповідальності за світ [7, с. 45]. Саме така надія рухає громадянську солідарність в Україні – надія, що спирається на віру у справедливість і можливість добра навіть у темряві війни.

Віктор Франкл, переживши досвід концтаборів, доводив, що «людина здатна зберегти людяність, коли бачить сенс навіть у стражданні» [6, с. 113]. Ця думка набуває особливого значення для сучасного українського суспільства: громадянська відповідальність виявляється не лише у діях, а й у збереженні сенсу – у здатності вірити, підтримувати, бути солідарним.

Справедливість у філософському сенсі – це не лише розподіл благ чи покарань, а визнання рівної гідності кожної людини. Джон Ролз

визначав справедливість як чесність, як принцип, за яким соціальні інститути мають бути організовані так, щоб забезпечити рівні можливості для всіх [8, с. 60]. У воєнний час ця концепція набуває нового виміру: справедливість стає не абстракцією, а життєвою необхідністю – умовою довіри, без якої неможлива перемога.

В українському контексті справедливість – це також пам'ять і визнання жертв, повага до захисників, чесність у розподілі ресурсів, солідарність у стражданнях. Моральна криза війни вимагає, щоб суспільство будувалося на принципах взаємної відповідальності, а не страху чи вигоди. Як писав М. Попович, «справедливість починається там, де людина визнає іншого як рівного собі у праві на гідність» [4, с. 214].

Таким чином, філософія справедливості в умовах війни – це не теорія, а практика морального вибору, що визначає якість людського співжиття. Вона вимагає зрілості як від еліт, так і від громадян.

Справедливість у воєнному суспільстві можлива лише тоді, коли відповідальність еліт і громадян взаємодоповнюється. Ця єдність – не механічна, а духовна. Як зазначає Габріель Марсель, справжня спільнота виникає не через контракт, а через «таємницю співбуття», через взаємне визнання і довіру [5, с. 77].

Український досвід показує, що війна може стати не лише руйнуванням, а й моментом морального переродження – якщо суспільство зберігає солідарність, довіру та орієнтацію на справедливість. Відповідальність у цьому випадку набуває характеру духовного зв'язку між владою і народом, між минулим і майбутнім.

Тільки через поєднання особистої й суспільної відповідальності можливе оновлення держави, яке не зведеться до адміністративних реформ, а стане зміною моральної структури суспільства.

Війна в Україні оголила фундаментальні питання людського буття – про межі відповідальності, природу влади, сутність справедливості. Вона поставила перед елітами і громадянами однаковий виклик: бути не лише учасниками історії, а її носіями – людьми, здатними приймати морально виважені рішення у межах ситуацій.

Філософія справедливості в українському контексті постає як філософія відповідальності – відповідальності взаємної, співвідійної, співчутливої. Вона ґрунтується на гідності, свободі, надії, мужності. Саме через ці цінності українське суспільство здатне подолати трагедію війни й утвердити нову етику співбуття – етику довіри, правди й справедливості.

Література

1. Бердяєв М. Про призначення людини. Київ : Дух і Літера, 1990. 286 с.
2. Кант І. Основи метафізики моралі / пер. Т. К. Еббот. Київ : Юніверс, 2004. 192 с.
3. Кримський С. Цінності і смисли людського буття. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2003. 256 с.
4. Попович М. Бути людиною. Київ: Дух і Літера, 2012. 320 с.
5. Marcel G. Homo Viator: Introduction to a Metaphysic of Hope. London : Harper & Brothers, 1951. 212 p.
6. Frankl V. Man's Search for Meaning. Boston : Beacon Press, 1959. 184 p.
7. Fromm E. The Revolution of Hope: Toward a Humanized Technology. New York : Harper & Row, 1968. 176 p.
8. Rawls J. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1971. 607 p.
9. Ricoeur P. Oneself as Another. Chicago: University of Chicago Press, 1992. 360 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-6>

МІФ І ВЛАДА: СИМВОЛІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ СУЧАСНОСТІ

Крючков Д. В.

*аспірант кафедри теорії культури та філософії науки
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Сучасна геополітика дедалі більше перетворюється на боротьбу за інтерпретацію реальності, де символ і міф відіграють не менш важливу роль, ніж армії чи ресурси. У ХХІ столітті війна за смисли стала такою ж реальною, як війна за територію. Саме тому осмислення символічної природи влади та її зв'язку з міфом набуває філософсько-соціальної ваги.

Ернст Кассіре́р одним із перших показав, що людина живе не у світі речей, а у світі значень [1, с. 82]. Символ – це не просто знак, що позначає реальність, а форма, через яку ця реальність створюється. У роботі “Філософія символічних форм” він доводить, що всі прояви